

Z historii kopalń węgla w Sławkowie

Mgr inż. Bolesław Ciepiela^{*)}

Treść: W artykule omówiono w zarysie historię górniczej miejscowości Sławków. Przede wszystkim omówiono początki i rozwój wydobywania węgla w płytkich małych kopalniach. Ale to górnictwo – kopalnie węgla – wniosły cenny wkład w historię górnictwa węglowego Zagłębia Dąbrowskiego. I choć informacje źródłowe o sławkowskich kopalniach węgla są szczątkowe, to jednak w pobliżu miejscowość Sławków przez około 110 lat wydobywania węgla tworzy niebagatelną historię.

1. Wstęp

Sławków to ponad 700-letnie miasto. Leży w granicach tzw. Zagłębia Dąbrowskiego na prawym brzegu rzeki Biała Przemsza we wschodniej części województwa śląskiego. W jego obrębie znajdują się niegdyś samodzielne miejscowości (a obecnie dające się wyodrębnić rejony o zabudowie rozproszonej): Burki, Niwa, Dębowa Góra, Groniec. Sławków graniczy z Dąbrówką Górniczą, Jaworzniem, Sosnowcem, Bukownem i Bolesławiem. Należy do powiatu będzińskiego.

Sławków jest też jedną z najstarszych miejscowości Małopolski. Miasteczko znane było szczególnie z wydobywania kruszców cynku i ołowiu, które to na miejscu były przetapiane. Prawa miejskie otrzymał Sławków w 1279 r. (Kiryk 2001, Sławków ... 1986). W Sławkowie były też kopalnie węgla kamiennego. W tamtych przeszłych już latach węgiel potrzebny był do przetapiania wydobywanych tam wspomnianych rud cynku i ołowiu.

2. Początki...

W zasadzie o węglu w Sławkowie mówi się niewiele. Bo i nie ma wielu źródeł historycznych. Ustalono, że w pobliżu Sławkowa, a w zasadzie w jego sąsiedztwie, w odległości 4 - 6 km w kierunku Sosnowca i Dąbrowy Górniczej, w strefie wychodni karbonu węglonośnego (warstwy malinowickie i florowskie) zalegają płytko pod powierzchnią cienkie pokłady węgla kamiennego. W „Słowniku historycznym polskich kopalń węgla” wymieniono cztery kopalnie zlokalizowane na SW od Sławkowa (Jaros 1984).

O udokumentowanej wzmiance wydobywania węgla kamiennego w okolicach Sławkowa wypowiada się Hipolit Kownacki (1791). W jego dziele podano wzmiankę „udokumentowaną” o wydobywaniu węgla kamiennego, który był używany do wytopu ołowiu i żelaza (Kiryk 2001). Węgiel wydobywano między wsiami: Strzemieszycze, Niemce i Porąbka (Łabęcki 1941).

A tak komentuje fakt wydobywania węgla F. Kiryk: „Prusacy już w latach 1794-1796 przeprowadzili pierwsze planowe poszukiwania górnicze. Szukano rudy cynku i żelaza oraz węgla (wtedy rząd pruski uruchomił dwie pierwsze

rzadowe kopalnie węgla w Zagłębiu Dąbrowskim: „Reden” w Dąbrowie Górniczej i „Hoym” w Psarach) (Kamiński 1907). W Sławkowie węgiel potrzebny był do wytapiania rud ołowiu (Kownacki 1791)].

W roku 1814 powstały w Sławkowie dwie pierwsze kopalnie węgla kamiennego, były to „Feliks” i „Sławków” (tab. 1). Opisy sławkowskich kopalń węgla można znaleźć w dwóch historycznych źródłach (Jaros 1984, Kiryk 2001). J. Jaros w swoim „Słowniku historycznym kopalń” odnotował cztery kopalnie węgla (tab. 2), natomiast F. Kiryk w monografii Sławkowa podał ich więcej (tab. 3). W dwóch przypadkach nazwy kopalń są zgodne według wymienionych źródeł. Są to kopalnie: „Feliks” i „Sławków”. Pierwszą założył właściciel Okradzionowa Feliks Łubiński. Była ona usytuowana w pobliżu wsi Niemce. W roku 1817 kopalnię przejął skarb Królestwa Polskiego. Druga kopalnia była własnością mieszczan sławkowskich. Do lat dwudziestych XIX w. nosiła nazwę „Sławków”, a następnie „Garncarka” od lokalnej nazwy (Kiryk 2001).

3. Kopalń węgla było kilka

W połowie lat siedemdziesiątych XIX w. poszukiwaczami węgla byli Jan Michał Zeintl i Bogusław Przybylski. Pierwszy, na pustkowiu Garncarka w sąsiedztwie kopalni „Sławków” w latach 1855-1856 otworzył kopalnię węgla kamiennego „Michałów”. Były tam cztery szyby i odkrywka. Już po pierwszej dłuższej przerwie w robotach budowlanych i eksploatacyjnych w roku 1870 do wyrobisk dostała się woda, niszcząc kopalnię.

W 1871 r. rozpoczął wydobywanie węgla kamiennego Bogusław Przybylski na swoich prywatnych gruntach, położonych w pobliżu Garncarki, Burek i Cieśli (rys.2). Było tam zatrudnionych 40 górników. Prace prowadzono przeważnie metodą odkrywkową. Z czasem zaczęto też zgłębiać szyby. W listopadzie 1872 roku po odprowadzeniu nadmiaru wody ponownie rozpoczęto wydobywanie węgla w starej kopalni „Garncarka” („Michałów”).

W roku 1873 w lasach na południe od Sławkowa pojawili się przedstawiciele księcia Hohenlohe, którzy rozpoczęli roboty mające na celu odkrycie nowych pokładów węgla. W tymże roku ustalono, że na spornym terenie prawo do pierwszeństwa eksploatacji mają: Jan Olkusi, Wawrzyniec

^{*)} Będzin, Gródek

Rys 1. Położenie miejscowości wokół Sławkowa (Folder, 1986)

Frydrych, Józef Grabowski, Kazimierz Grabowski, Michał Ślęzak, Franciszek Malik i Jan Kaczmarczyk. Całą tę grupę w jednym dokumencie z 1873 r. nazwano „najstarszymi górnikami sławkowskimi” (tab. 4).

W roku 1875 spółka Bogusława Przybylskiego i Juliusza Aleksandra uruchomiła dwie kopalnie: „Garncarka” w pobliżu osiedla mieszkaniowego oraz „Józefów” w pobliżu miejscowości Burek. Kopalnia „Józefów” w roku 1881 zatrudniała 25 ludzi i wydobyto z niej 53 063 pudów węgla (1 pud – 100 kg). W jednej z tych kopalń pracowała maszyna parowa do wypompowywania wody. Obie te kopalnie z niewielkimi przerwami funkcjonowały do 1891 r. Następnie zostały sprzedane Towarzystwu Kopalń i Zakładów Hutniczych.

W latach 1874-1875 i 1878 na prywatnych gruntach w okolicy osiedli Burki, Cieśle wydobywali również węgiel przedstawiciele księcia Hohenlohe. Mieli nadania górnicze: Fiodor, Kazimierz, Maurycy, Zuzanna, Józef, Herman i Teodor.

Na przełomie XIX i XX wieku kopalnie „Garncarka” i „Józef”, będące własnością Towarzystwa Kopalń i Zakładów Hutniczych wydierżawione były prywatnym przedsiębiorstwem górniczym. W roku 1915 zarządcą i dzierżawcą obu kopalń był Kazimierz Kostecki. Wtedy wydano mu zezwolenie na budowę linii kolejowej dla usprawnienia odwozu węgla. Kolejka funkcjonowała razem z kopalniami do 1924 r.

Do końca 1923 r. działała kopalnia „Józef”. Zatrudniała około 100 ludzi. Później, w okresie wielkiego kryzysu gospodarczego na terenie nieczynnej kopalni „Józef” powstawały biedaszyby.

Wydobywanie węgla do lat 20. XX w. z niewielkimi przerwami miało miejsce w kopalni usytuowanej w przysiółku Michałów. Od nazwy przysiółka kopalnię nazwano „Michałów”. Wydobywano w niej płytko zalegający pokład węgla metodą odkrywkową na wychodni.

Należy wspomnieć, że podstawową siłą roboczą sławkowskich kopalń węgla i galmanu stanowili mieszkańcy miasta oraz okolicznych wiosek.

Tabela 1 Pierwsze kopalnie z 1814 r. (Jaros 1984, Kiryk 2001)

Lp.	Nazwa kopalni	Rok założenia	Założyciel kopalni
1.	„Feliks”	1814	Feliks Łubiński (w 1817 przejęta przez skarb państwa)
2.	„Sławków” (do lat 20. XIX w., później nazwa „Garncarka”)	1814	Mieszczanie sławkowscy

Rys. 2. Kopalnia w Burkach (ze zbiorów Towarzystwa Miłośników Sławkowa)

Tabela 2. Charakterystyka kopalni węgla w Sławkowie wykazana (Jaros 1984)

Lp.	Nazwa kopalni	Właściciel	Lata eksploatacji	Produkcja	
				rok	ton
1.	„Garncarka”	Bogusław Przybylski	1873-1875	1875	1806
2.	„Kazimierz”	B. Przybylski, w 1876 r. nabyta przez Juliusza Aleksandra	1872-1880	1878	300
3.	„Michałów”	Michał Zeintler	1856-do lat 70. XIX w.	Brak danych	Brak danych
4.	„Teodor”	Bogusław Przybylski, w 1878 r. nabyta przez Juliusza Aleksandra, w 1893 r. kopalnię nabyło Towarzystwo Kopalni i Zakładów Hutniczych w latach 1900-1902 dzierżawca W. Halik	1872-1893	1886	1770
				1901	1230

Tabela 3. Charakterystyka kopalni sławkowskich (Kiryk 2001)

Nazwa kopalni	Budowniczy kopalni, lokalizacja	Data uruchomienia i istnienia kopalni	Wydobycie		Zatrudnionych	System eksploatacji
			Rok	Ton		
1. „Michałów”	M. Zeintler, na pustkowiu Garncarka Wznowienie eksploatacji	1855-1856	b.d.	b.d.	b.d.	Odkrywkowa, głębinowa, 4 szyby
		1872	b.d.	b.d.	b.d.	
2. (brak nazwy)	B. Przybylski, w pobliżu Garncarki, Cieśli, Burek	1871	b.d.	b.d.	40	W większości odkrywkowa
3. (brak nazwy)	Przedstawiciele księcia Hohenlohe	1873-1891	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
4. „Garncarka”	Spółka B. Przybylskiego i J. Aleksandra, w pobliżu osiedla	1875-1891	1875	1000	b.d.	b.d.
5. „Józef”	W pobliżu Burek, Towarzystwo Kopaln... W 1915 zarządca i dzierżawca K. Kostecki	1875-1892 1885	1981	5306	25	b.d.
		1915-1924	1922	40242	100	
„Józef I”	Lata powojenne do 1923 r. właściciel J. Dyrerowicz	1923	b.d.	b.d.	b.d.	

Tabela 4. Zestawienie nazwisk osób, które znalazły się na kartach historii sławkowskich kopalni węgla (Kiryk 2001)

Lp.	Nazwisko i imię	Występuje przy kopalniach	
		Nazwa kopalni	Lata istnienia
1.	Przybylski Bogusław	„Michałów”	1855-1856
		„Kazimierz”	
		„Garncarka”	1872
2.	Zeintler Jan Michał	„Michałów”	1855-1856
3.	Olkuski Jan	W 1873 otrzymali tytuł „najstarszych górników sławkowskich”	Wymienieni nie prowadzili żadnych kopalni
4.	Frydrych Wawrzyniec		
5.	Grabowski Józef		
6.	Grabowski Kazimierz		
7.	Ślęzak Michał		
8.	Malik Franciszek		
9.	Kaczmarczyk Jan		
10.	Aleksander Juliusz	„Kazimierz”, „Teodor”	1872-1880 1878
11.	Kostecki Kazimierz (w 1915 r. zarządca i dzierżawca)	„Garncarka”, „Józef”	
12.	Lubiński Feliks	„Feliks”	1814
13.	Halik W. (dzierżawca)	„Teodor”	1900-1902
14.	Dyrerowicz	„Józef”	1923

Źródło: Opracowanie autora wg „Dzieje Sławkowa”

4. Podsumowanie i wnioski końcowe

Przedstawione opracowanie o kopalniach węgla w Sławkowie wykonane zostało w oparciu o informacje podane przez ludzi nauki: Jerzego Jarosa (1984) oraz Feliksa Kiryka (2001). Ma ono na celu przybliżenie czytelnikowi wiadomości z cyklu „Zagłębiowskie kopalnie węgla” (bo jak się okazuje, miasto Sławków nie było tylko miejscem wydobywania rudy, ale także eksploatacji pokładów węgla w małych, płytkich kopalniach węgla).

Prawdą jest, że informacje podane we wspomnianych dwóch źródłach są nieco rozbieżne, ale autor tego artykułu podjął się próby uszczegółowienia wiadomości. A może będą kolejne uzupełniające opracowania, wykonane przez historyków przemysłu, w tym górnictwa węgla kamiennego, czas pokaże.

Podsumowując, należy stwierdzić, że informacje podane w źródłach (Jaros, Kiryk) są dość wyczerpujące i przydatne.

Stwierdzam, że z braku konkretnych wiadomości w „źródłach” nie podałem nazw i grubości eksploatowanych pokładów węgla, a nadto systemów eksploatacji (głębinowy i odkrywkowy) w odniesieniu do każdej wymienionej kopalni (z wyjątkiem dwóch kopalń).

Warto przypomnieć, że w okolicach Sławkowa kopalnie węgla istniały 110 lat (1814-1924).

Literatura

- KOWNACKI H. 1791 - O starożytności kopalń kruszców w kluczu sławkowskim. Warszawa.
- ŁABĘCKI W. 1841 - Górnictwo w Polsce, t.2. Warszawa.
- KAMIŃSKI Z. 1907 - Pamiętnik I Zjazdu polskich górników w Krakowie w roku 1906. Lwów.
- JAROS J. 1984 - Słownik historyczny kopalń węgla na ziemiach polskich.
- KIRYK F. 2001 - Dzieje Sławkowa. Kraków.
- Sławków, Folder miasta. 1986.

